

Pogovorimo se o nasilju

Tudi v študijskem letu 2023/24 smo v organizaciji Oddelka za pedagogiko in andragogiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani (FF UL) pripravili Pedagoško-andragoške dneve (PAD), vsakoletni tradicionalni dogodek za naše alumne. Že 41. izvedba je imela naslov *Pogovorimo se o nasilju*. Osrednja tema PAD je bila medvrstniško nasilje v vzgojno-izobraževalnih ustanovah in nasilje na delovnem mestu v delovnih organizacijah.

PAD sta s pozdravnim nagovorom odprli dekanja Filozofske fakultete dr. Mojca Brezar Schlamberger in predstojnica Oddelka za pedagogiko in andragogiko dr. Klara Skubic Ermenc. V prvem delu so se zvrstila tri plenarna predavanja, ki so vsako na svoj način obravnavala problematiko medvrstniškega nasilja.

Prvo predavanje z naslovom *Z nasiljem proti nasilju?* je imel dr. Robi Kroflič s FF UL, ki je opozoril na nedoslednost politike ničelne tolerance do nasilja. Ta namreč združuje argumentacijo teoretsko nekompatibilnih idej, in sicer (1) zdravorazumsko utemeljene humanistične ideje o potrebi, da vsako zlo obravnavamo kot družbeno nedopustno ravnanje, (2) retributivne ideje, da je vsako zlo dejanje treba dosledno kaznovati, in (3) utilitaristične ideje, da lahko vsako manjše nedopustno ravnanje nesorazmerno strogo kaznujemo, če lahko s tem preprečimo večje zlo. Dr. Robi Kroflič je predstavil tudi nekatere učinke politike ničelne tolerance v ameriških šolah, ki so jih pokazale analize šolskih disciplinskih praks: pristranskost (najpogosteje so kaznovani pripadniki manjšinskih skupin in osebe s posebnimi potrebami), neinkluzivnost (izključevanje nasilnežev iz »zdravih sredin«) in individualističen pristop k obravnavi nasilja (v obravnavo ne zajame vseh, ki so vključeni v medvrstniško nasilje – nasilnežev, žrtev in številnih opazovalcev). Predavatelj je opozoril tudi na problem digitalizacije medosebnih odnosov v sodobni družbi, ki povečuje nevarnost vznika medvrstniškega nasilja. Predavanje je sklenil z ugotovitvijo, da je v šolski praksi potreben premik od politike ničelne tolerance k restorativnim pristopom kot alternativni politike ničelne tolerance, saj imajo restorativni pristopi številne pozitivne učinke (spodbujajo pozitivno vedenje in odnose, zagotavljajo bolj inkluzivno in harmonično šolsko kulturo, poveča se zaupanje v prosocialno delovanje in obrambo ranljivih vrstnikov, izboljša se razumevanje dejavnikov konflikta in nasilja itn.).

Sledilo je predavanje dr. Katje Košir s Filozofske fakultete Univerze v Mariboru (FF UM) z naslovom *Učiteljeva uglašenost kot pogoj za preprečevanje medvrstniškega nasilja v šoli*. Dr. Katja Košir je poudarila pomen skupinske dinamike za pojav medvrstniškega nasilja in učiteljeve uglašenosti pri preprečevanju nasilja. Vrstniška skupina ima moč, da deluje bodisi preventivno bodisi nasilje spodbuja. Predavateljica je pojasnila, da je socialna dinamika medvrstniškega nasilja delno razvojno specifična. V mladostništvu postane ključna priljubljenost, vendar je priljubljenost omejena »dobrina,« zato je potrebno strateško vedenje. Ključni motiv izvajalca nasilja so torej najpogosteje socialna moč, nadzor in opaznost. Vrstniki so tisti, ki kolektivno odločajo o tem, ali je nasilno dejanje socialno sprejemljivo ter

daje socialno moč in status med vrstniki. Učenci niso nasilni, ker so »slabi ljudje«, ampak ker imajo od izvajanja nasilja neko »korist«, izvajanje nasilja »se splača«, praviloma vodi v višji status med vrstniki. Preprečevanje medvrstniškega nasilja v veliki meri pomeni ustvarjanje vrstniškega okolja, ki izvajanja medvrstniškega nasilja ne nagraduje. Zgolj kaznovati (slediti protokolom, zagovarjati politiko ničelne tolerance do nasilja) ni dovolj oziroma je lahko celo škodljivo. Pogoji za tako odzivanje na medvrstniško nasilje, ki vodi v vključujoče rešitve, sta učiteljeva uglašenost (angl. attunement) in odnosna kompetentnost, vendar se učiteljeva uglašenost načeloma ne vzpostavi samodejno, saj zahteva urjenje in reflektirana prizadevanja, učenje drže reflektivnega raziskovalca svojih odnosov z učenci ter vrstniških odnosov, ki jih vzpostavljajo učenci. Dr. Katja Košir je nastop sklenila z nekaterimi priporočili za preprečevanje medvrstniškega nasilja. Moč šole pri preprečevanju tega nasilja je po njenem mnenju v vzpostavljanju podpornih in sodelovalnih odnosov z otroki in mladostniki, preprečevanju norme, da je mogoče priljubljenost dosegati z agresivnim vedenjem, v spodbujanju socialnega in čustvenega učenja učencev, ustvarjanju vključujoče klime ipd.

Tretje, zadnje plenarno predavanje je potekalo nekoliko drugače kot doslej, saj je bilo izvedeno hibridno, prek spletne platforme Zoom. Dr. Lidija Radulović in dr. Olja Jovanović s Filozofske fakultete Univerze v Beogradu sta pripravili predavanje z naslovom *Kriza v šoli in šola v krizi: primer beograjske šole »Vladislav Ribnikar«*. Najprej sta predstavili potek dogodkov 3. maja 2023 v beograjski osnovni šoli Vladislav Ribnikar, kjer je učenec sedmega razreda streljal in ubil devet učencev in šolskega varnostnika ter ranil pet učencev in učiteljico. Poudarili sta, da se je ob tem dogodku, ki je povzročil veliko krizo in vznemiril vsakdanji način delovanja šole, postavilo veliko vprašanj, na katera je bilo treba odgovoriti. Vsa ta vprašanja, zlasti o podpori (kdo vse potrebuje podporo, kako jo organizirati) in nadaljevanju dela šole (ali nadaljevati pouk, kdaj in kako nadaljevati šolsko leto, kako ga zaključiti, kaj in kako delati z učenci in učitelji), so bila povezana s premislekom o vlogi šole v kriznih situacijah. Analiza odgovarjanja na nekatera od teh vprašanj je pokazala na to, da so se znotraj izrazito hierarhičnega in centraliziranega sistema odločanja, usmerjenega v birokratizacijo, premalo upoštevale različne perspektive. Pri odločanju o zaključku šolskega leta in ocen se je pokazalo, da so administrativno-birokratski ukrepi prevladali nad smiselnimi odločitvami. Osebna in strokovna negotovost, izogibanje odgovornosti, pomanjkanje partnerskih odnosov, pomanjkanje osredotočenosti na iskanje rešitev, pa tudi odsotnost participativnega odločanja, ki jih lahko prepoznamo v tej situaciji, lahko označimo kot lastnosti, ki so v nasprotju s konceptom šole kot učeče se skupnosti. Značilni so namreč za šolo, ki deluje kot birokratska institucija. Predavateljici sta predavanje sklenili z nekaj vprašanji za premislek, in sicer, ali bi se šola drugače odzvala na to krizo, če bi prej delovala kot učeča se skupnost, in tudi, ali je možno, da šola, ki deluje kot demokratična mikroskupnost, obstaja v izobraževalnem in družbenem sistemu, ki sam po sebi ni demokratičen. Poleg tega pa ostaja ključno vprašanje, ali je dovolj, da se zanašamo na mehanizme izmenjave medsebojne podpore in skupnega odločanja znotraj šole, ki jo je prizadela kriza, ali je treba zagotoviti varno in dosledno vodenje in podporo šoli tudi na sistemski ravni.

Po plenarnih predavanjih, v popoldanskem delu PAD, je sledila delavnica z naslovom *Preprečevanje mobinga na delovnem mestu*, ki jo je izvedla dr. Danijela Brečko z Inštituta za upravljanje znanja in razvoj talentov SOFOS. Prvi del je potekal v obliki interaktivnega predavanja. Moderatorica delavnice je opredelila pojem mobinga kot konfliktov polno, sovražno in neetično komunikacijo na delovnem mestu med sodelavci ali med nadrejenimi in podrejenimi. Gre za obliko psihičnega nasilja, kjer je posameznik podvržen sistematičnim in dlje časa trajajočim napadom ene ali več oseb, kar doživlja kot diskriminirajoče. V nadaljevanju je moderatorica predstavila vzroke agresivnega vedenja in dejavnike, po katerih prepoznamo mobing na delovnem mestu, in sicer dejavnike, povezane z (1) napadi zoper samoizražanje in komuniciranje, (2) ogrožanjem osebnih socialnih stikov, (3) napadi zoper osebni ugled, (4) napadi na kakovost poklicne in organizacijske vloge ter (5) napadi zoper zdravje. Predstavila je tudi način pravnega reševanja mobinga in sodno prakso ter izvore tveganj za pojav mobinga. V drugem delu delavnice so udeleženci pod vodstvom moderatorke v skupinah razmišljali o strategijah preprečevanja mobinga (na ravni kulture organizacije, na ravni organizacije dela, na ravni organizacijskega vedenja in na ravni vodenja) in svoje ugotovitve nato predstavili vsem udeležencem. Dr. Danijela Brečko je delavnico sklenila z nekaterimi ugotovitvami, in sicer da je mobing z vidika človekovega dostojanstva neetično ravnanje, z vidika organizacije pa škodljivo ravnanje, ki povzroča poslovno škodo. Poudarila je, da se je z mobingom treba spopasti na vseh ravneh: na ravni družbe, na ravni delovne organizacije in tudi na ravni posameznika. Vprašanja, povezana z mobingom in duševnim zdravjem, so pogosto napačno razumljena ali stigmatizirana. Če pa tveganje za pojav psihičnega nasilja obravnavamo kot organizacijsko vprašanje, in ne kot pomanjkljivost posameznika, je lahko enako obvladljivo kot katerokoli drugo tveganje za zdravje in varnost pri delu.

PAD 2024 smo končali z okroglo mizo *Pogovorimo se o nasilju*, ki jo je vodila dr. Katja Jeznik s FF UL, udeleženci okrogle mize pa so bili dr. Janez Krek (Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani, krovna skupina za pripravo Nacionalnega programa vzgoje in izobraževanja – NPVI), dr. Robi Kroflič (FF UL), dr. Katja Košir (FF UM, podskupina za pripravo NPVI, Partnerstvo za kakovost) in dr. Danijela Brečko (Inštitut SOFOS). Najprej je dr. Danijela Brečko povzela temeljne ugotovitve delavnice o mobingu na delovnem mestu, moderatorica okrogle mize pa je še ključne poudarke plenarnih predavanj. Nato so se razpravljavci posvetili temeljnemu vprašanju, kakšen vzgojni koncept potrebujemo v Sloveniji, če želimo spodbujati vzgojo za nenasilje. Udeleženci okrogle mize so v ospredje postavili potrebo po premisleku o konceptu vzgojnega načrta vzgojno-izobraževalnih ustanov, ki naj bi temeljil na opravljenih analizah obstoječe šolske prakse in ključnih konceptov, kot so šolska avtonomija, avtonomija učitelja, njegova strokovnost in avtoriteta, skupne vrednote, vzgoja za človekove pravice, etično delovanje v vzgoji in izobraževanju, vključujoča skupnost ipd. Poudarili so pomen široke podporne mreže zunanjih strokovnih institucij šolam in vrtcem pri delu z otroki in mladostniki ter njihovimi starši. Udeleženci okrogle mize so se strinjali, da se odnosi in kultura šole ter psihosocialna kakovost dela ne morejo učinkovito urejati zgolj s formalnimi centralističnimi pravili. Vzgoja je neuspešna, če tistemu, ki vzgaja,

ponuja kot oporo le sistem sankcij in kaznovanja. Vzgojni koncept za spodbujanje vzgoje za nenasilje mora temeljiti na pedagoških pristopih, ki spodbujajo prosocialno vedenje in sočutno naravnost ter krepijo socialne spretnosti in skupnostno povezanost (npr. vzgoja z umetnostjo, rekreativne in športne dejavnosti, organizacija medsebojne pomoči).

Dr. Vesna Podgornik in dr. Monika Govekar Okoliš